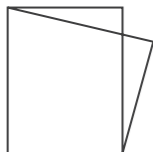

Fredrik Barth: Ethnic Groups and Boundaries

Bibelselskabets Forlag, 2021, 175 sider

John Matthias
Gulløv, ph.d.,
ekstern konsulent

Indledning

I 1969 udkom *Ethnic Groups and Boundaries*, som præsenterede en radikal ny forståelse af, hvad der binder grupper af mennesker sammen og hjælper dem til at opretholde fælles identitetstræk. Bogen var redigeret af den norske antropolog Fredrik Barth med bidrag fra syv skandinaviske antropologer. Den fik hurtigt klassikerstatus og bidrog internationalt til at slå Fredrik Barths navn fast som en af tidens betydeligste antropologer. Her var tale om en radikal nytænkning af, hvordan etniske grupper opretholdes og udvikles.

I bogen forkaster Barth og bogens øvrige bidragsydere ideen om, at etniske grupper er forenet af deres fælles kultur, sprog og religion. I stedet er de defineret af deres grænser til andre grupper. Med denne enkle men radikale pointe brød bogen med hævdvundne teorier om, at etniske grupper opstår omkring fælles kultur og identitet. En af begrænsnin-

gerne ved den type teorier er, at de ikke kan forklare, at vaner, sprog, traditioner og kulturelle artefakter ikke altid er ens inden for en etnisk gruppe. Samtidig kan medlemmer af forskellige etniske grupper have flere træk til fælles, end dem der adskiller dem.

Når man genlæser bogen i dag, er det tankevækkende, at den blev udgivet i 1969 og dermed kun godt tyve år efter, nazisterne med deres uhyrlige raceteorier havde lidt nederlag i 2. verdenskrig. På den baggrund kan man se bogen som et opgør med de politiske og videnskabelige interesser, som i første halvdel af det 20. århundrede forsøgte at udpege og delegitimere bestemte etniske grupper ud fra raciale fællestræk. Tænkningen i bogen kan ses som en antitese til de tilgange til etniske grupper, som reducerede og essentialiserede den sociale diversitet i grupperne, så de fremstod som homogene kultur- og racefællesskaber. Det nye i bogen var således

en tilgang til at forstå etniske grupper relationelt ift. og som produkt af den omverden, de eksisterer i.

Ethnic Groups and Boundaries

Ved at flytte fokus fra indholdet i de etniske kategorier til grænserne, der adskiller, giver bogens forfattere mulighed for at se noget andet, end man tidligere havde gjort. F.eks. havde antropologer traditionelt udført feltarbejde, hvor de over lange perioder registrerede de studerede menneskers grupperinger, vaner, trosforhold, familiestrukturer med mere. Med den tilgang tog de udgangspunkt i, men bekræftede også forestillingen om, at verden bebos af systematisk adskilte sociale grupper med hver sin etniske egenart. Ved at trække på forskellige empiriske eksempler viser bogens forfattere imidlertid, at der kan være overlap mellem grupperes tro og vaner, men alligevel være rigide grænsedragninger og stærke markeringer af tilhørsforhold, men også at det i nogle sammenhænge kan være lettere at skifte etnisk position og status, end man hidtil havde antaget. Ifølge Barth er det især tre forhold, det er vigtigt at være bevidst om for at forstå disse dynamikker. Det drejer sig om:

1. at etniske grupper typisk optræder som kategorier, som kan anvendes af andre til at beskrive gruppen, eller som kan bruges af gruppens medlemmer til selvidentifikation.
2. at man er nødt til at være opmærksom på de mange forskellige processer, som tilsammen skaber etniske grupper.
3. at det er nødvendigt at flytte fokus fra de indre forhold, der konstituerer etniske grupper, til de grænser, der adskiller grupperne fra hinanden.

Opgør med den traditionelle forståelse af etniske grupper

Barth udfordrer antagelsen om, at medlemmer af etniske grupper altid har sprog og kulturelle værdier til fælles, og at medlemmerne har kendetegn, der gør dem genkendelige både for hinanden og udenforstående. Det er med andre ord et opgør med antagelsen om, at etniske grupper grundlæggende opstår, fordi medlemmerne deler race, kultur og sprog internt. Bag denne antagelse ligger også, at etniske grupper er disponeret for at afvise eller diskriminere andre, fordi de i modsat fald ville ophøre med at eksistere. Ifølge bogens forfattere er problemet med disse antagelser, at de giver anledning til at tro, at grænser mellem grupper er givne og baseret på absolutte forskelle, og altså at det er det kulturelle indhold, der definerer grupperne.

I indledningen til bogen gør Barth i stedet gældende, at gruppernes sammenhold defineres gennem grænsedragningerne. Kulturfællesskaber er således et resultat af markører, der udpeger, hvem der hører med, og hvem der ikke er del af den etniske gruppe. Det betyder i praksis, at man ifølge Barth ikke skal prøve at beskrive etniske grupper ud fra deres morfologiske kulturtræk – dvs. ud fra de mest fremtrædende karakteristika. Derved kommer man nemlig til at fokusere på nogle træk snarere end andre, dvs. overgåre betydningen af de mest markante træk, typisk de forhold, der udgør den kulturelle kontinuitet i de etniske grupper. Det kan f.eks. betyde, at man udpeger kulturer i fortiden som en del af kontinuiteten, selv om de er så væsensforskellige, at de, hvis de eksisterede side om side i nutiden, ville blive opfattet som distinkt anderledes. Ud over den problematiske overbetoning af

visse træk fremfor andre antages her en historisk kontinuitet i betydninger, som fuldstændig overser de enorme forandringer, der har fundet sted i alle verdens egne, og som løbende har påvirket og forandret udtryksformer, tro, vaner og betydninger (tænk blot på danskernes forhold til vikingerne).

Følger man bogens tanker, må man betragte etniske grupper som sociale organisationer, som udvikler sig i forhold til, hvad der er socialt hensigtsmæssigt eller virkningsfuldt under givne omstændigheder. Og her vil klassifikationer af en selv og andre altid have stor betydning for, hvordan man forstår omgivelserne og sig selv i den. Det handler både om de tilskrivninger af identitet, som andre foretager, og medlemmernes egne måder at identificere sig selv på og genkende andre medlemmer af gruppen. Barths pointe er, at de distinkte træk kommunikerer grænsedragninger; deres formål er at opretholde etniske dikotomier, som fungerer med en høj grad af præcision i det sociale liv. Sådanne dikotomier hævder Barth findes i to former: dels i form af tegn, som folk kigger efter eller fremviser for at signalere identitet – fx tøj, sprog, indretning, livsstil; dels i form af værdi-orienteringer – moralske standarder og ekspertise – som man ønsker at blive bedømt ud fra. Begge dele fungerer som distinkte markører, og disse markører er magtfulde ift. at anviser bærere af markørerne deres plads i den sociale verden.

Bogens forfattere undersøger ud fra empiriske data, hvordan etniske grænser virker ved at kanalisere det sociale liv i bestemte retninger, også selv om de måder, gruppens medlemmer lever på, ofte indbefatter meget komplekse

organisationer med forskellig adfærd og sociale relationer. Her kan læserne få indblik i, hvordan etniske grupper i blandt andet Norge, Etiopien, Sudan, Mexico og på grænsen mellem Afghanistan og Pakistan lever i samfund, som løbende udvikler og justerer betydningen af de grænser, som organiserer social nærhed og afstand. Det har ofte praktisk betydning, fordi man ved at udpege andre som medlemmer af sin egen gruppe forventer, at de deler værdier og kriterier for vurdering af sociale handlinger, og omvendt, at man ved at udpege andre som medlemmer af en anden gruppe tager det for givet, at de lever efter andre værdier. Bogens eksempler peger dog også på, at en persons etniske tilhør kan ændres, hvis personen i praksis tilegner sig de karakteristika, symbolske såvel som værdimæssige, som ligger til grund for grænsedragningen.

Det vil føre for vidt her at gå i detaljer med bogens empiriske eksempler på, hvordan grænser, distinktioner og diskriminationer konstituerer etniske grupper og adskiller dem fra hinanden. Men forfatterne påviser overbevisende, at de symboler, som markerer og signalerer grænserne, kan ændre sig, så de alt efter behov kan inkludere flere eller færre i gruppen. På samme måde kan en gruppes (forskellige) kulturelle praksisformer og organisatoriske form ændre sig, uden at den etniske gruppe af den grund ophører med at eksistere. Det er denne dobbelte fleksibilitet, som gør det muligt at opretholde adskillelse mellem grupper, fordi selve grænsedragningen kan tilpasses skiftende omstændigheder. Samtidig kan netop grænsedragningen forklare, hvorfor etniske grupper, som radikalt omlægges deres værdi og leve-måde, stadig kan opretholde en fælles

identifikation. Det er altså de etniske grænser, som definerer gruppen, ikke det kulturelle indhold, som omskrives af grænserne.

Læren af bogen er således, at man snarere end at godtage antagelserne om, at gruppefællesskaber bygger på ensartede forudsætninger, har brug for en synsvinkel, der har blik for sociale processer. Og som forstår, at enhver udpegning af andres distinkte kultur i sig selv er en del af en social grænsedragningspraksis.

Bogens relevans i nutiden

Ved en genlæsning af bogen springer det i øjnene, at globalisering og migration har ændret synet på etniske grupper. Identitet er i nogle henseender mere individualiseret, fordi mobilitet, uddannelse og karrieremuligheder giver fleksibilitet og åbner for, at individer kan frigøre sig fra traditionelle gruppetilhørsforhold. Samtidig er diskussionen om etniske grupper og etnisk identitet dog langt fra gledet ud; tværtimod er det et emne, der står højt på dagsordenen verden over. I mange vestlige lande er etnicitet især noget, man forbinder med immigranter. I den sammenhæng bliver Barths pointer relevante igen. Migration ind i Europa og Danmark har gjort nogle etniske kategorier og grænser mindre vigtige, men samtidig er der udviklet nye og mere virksomme grænser og kategorier som f.eks. migranter, tosprogede, flygtninge, asylansøgere, afrikanere, muslimer osv. Derved mister etniske kategorier og distinktioner, som kan være vigtige for migranterne selv, deres funktionelle betydning i de nye værtslande, som til gengæld opfatter dem gennem nye kategoriale etiketter, som de ikke selv påkalder sig, men ikke kan undvige.

Mennesker med forskellige etniske baggrunde betegnes og udgrænses gennem brug af grænsemarkører, som vokser ud af den nye kontekst, de indgår i. Som for eksempel når indvandrere med forskellig etnisk baggrund identificeres og behandles som gruppe i kraft af deres fælles udfordringer med at tale og forstå dansk.

Bogens pointe om, at grænsedragning er en vigtig forudsætning for etniske grupper, giver stof til eftertanke. For hvis etniske grupper ikke vokser frem i kraft af fælles kultur, sprog og historie, så er de et produkt af grænsemarkører, som udpeger og anviser mennesker en bestemt plads i verden. Det betyder, at alle de sproglige, juridiske og sociale kategoriseringer og grænsedragninger, som benyttes f.eks. i de pædagogiske professioners arbejde, reelt bidrager til at konsolidere eller ligefrem skabe etniske grupperinger. Både i den offentlige debat og i professionerne benyttes mange grænsemarkører: dansk, hvid, farvet, indvandrer, asylansøger og flygtning, muslim, kristen. Uden at det egentlig er hensigten, betyder det, at bestemte grupper af mennesker afgrænses og udpeges som anderledes. Efter at have genlæst *Ethnic Groups and Boundaries* bliver man i hvert fald bevidst om, at professionernes arbejde med integrationssspørgsmål er uløseligt forbundet med udpegninger af grupperinger og problemkategorier, som fra det perspektiv måske snarere skabes og opretholdes end overkommes gennem det systematiske fokus på kulturelle særtræk og distinktioner.

REFERENCE

Barth, Fredrik (ed.). 1969. *Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organization of Culture Difference*. Little, Brown and Company. Boston.